

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal (Cassella postale) Videm 186 -
- Poštni čekovni račun (C/c postale) Videm, št. 24/7418

NAROCNINA:
Za Italijo: polletna 300 lir -
letna 500 lir - Za inozemstvo:
polletna 600 lir-letna 1000 lir
- Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25.— lir

Leto XIII. - N. 7 (256)

UDINE, 16 - 30 Aprila 1962

Izhaja vsakih 15 dni

TREBA JE POSKRBE TI PRAVOČASNO IN Z ZADOSTNIMI SREDSTVI!

ZA EKONOMSKI DVIG NADIŠKIH DOLIN

**Kmetijstvo propada: potrebno je spet na noge postaviti živinorejo in zgraditi kooperativne hleve - Manjkajo ceste, ki bi povezovale zakotne doline in vasi
Razviti sadjarstvo na višjo stopnjo in ustanoviti center za zbiranje in konzerviranje sadja - Naj se zgradi fabrika za predelavo sadja v marmelado in sokove**

Ekonomska depresija Nadiških dolin — katerim je bil, kot smo že večkrat pisali, odvzet znatni dobiček, ki so ga prinašale fabrike cementa s kamnolomi v Sv. Lenartu in fabrika tanninovin ekstraktov (SETSA) v Čedadu — nas sili, da iščemo vzroke in negativne plati, ki povzročajo to težko stanje in da istočasno sugeriramo kaj je treba ukreniti, da bi se izboljšale ekonomske razmere in pomirile domače ljudi.

Poglejmo najprvo kmetijski sektor. Ta je najbolj zanemarjen in bi se ga moralo zato globoko proučiti.

Pred vojno je živinorejski patrimonij štel 14 tisoč glav goveje živine, danes se je pa to število skrčilo skoraj za dve tretjini in te številke so zadost zgovorne, da si ustvarimo realno sliko težkega življenja in krize, v katero so zaskrbljeni naši živinorejci.

Do tega je prišlo predvsem zaradi prekomernega dela, ki ga zahteva živinoreja v naših hribovskih krajih, kjer, ne pasejo in morajo vse tovore prinašati na hrbtno, da ne računamo tudi velikih stroškov pri kupovanju dodatnih alimентов, ki so neobhodno potrebni za uspešno rejo: seno, otrobi, soli, razna krmila, itd. Če upoštevamo vse to so cene, ki jih postavlja živinski trg, oziroma

kupec živine, zelo nizke. Živinorejec torej dela v izgubo, ker ne krije niti čistih produkcijskih čistih stroškov.

Takšno stanje bi se moralo na vsak način izboljšati, bodisi z dvigom živinoreje na raven kot je bila nekdanj, bodisi s preureditvijo dela, da bi živinorejec ne delal v izgubo, oziroma da bi bilo njegovo delo rentabilno, kar bi tudi sigurno prineslo koristi vsemu lokalnemu gospodarstvu.

Ustanove, ki imajo nalogo brniti in pospeševati kmetijstvo, morajo poleg tehnične in finančne pomoči poskrbeti za gradnjo v vsaki vasi zadržanih hlevov, kakršne imajo v drugih hribovskih krajih in tudi že v Karniji, na Kobarškem in pri nas v Viškorši v Krnahtski dolini.

Poleg tega bi morali izkoristiti

ugodnosti, ki jih nudi takoiimenovani «zeleni načrt» (Piano Verde), a za to se morajo pobrigati živinorejci sami. Naj torej izrabijo to priliko in pravočasno predložijo tozadevnim kmetijskim organom prošnjo z vsemi potrebnimi dokumenti, da bodo dosegli finančno pomoč, ki jo daje država pod zadost ugodnimi pogoji. Res je, da pri reševanju teh prošenj ne gre vse tako gladko: treba je hoditi iz enega urada v drugega, iskati priporočila pri tem ali onem poslancu in še kakšno drugo posebno «raccomandazione». Ni prijetna ta pot in zato se ji marsikdo odpove.

Birokracija, korupcija in sistem, ki vlada na žalost v Italiji, da se brez priporočila ničesar ne doseže, prinašajo, posebno našim dolinam, veliko škodo. Telikrat ne nameravamo govoriti o tem več kot toliko, saj se pritožujejo povsod. Vemo tudi kako je z «električnim» sektorjem; potem, ko so naši ljudje v visoko ležečih hribovskih vaseh dali brezplačno delo, palje in vnaprej, «a fondo perduto», plačali nekaj denarja, morajo plačevati električno energijo bolj drago kot drugje! Sprva so jim obljubili, da bodo vsteli vse to kar so dali, a kot vidimo so jih servirali... s povišanjem cen, toda o vsem tem bomo pisali bolj na široko ob drugi priliki.

Se en drugi poglobitveni ekonomski sektor je zašel v veliko krizo: to je sadjarstvo, ki je enkrat poleg živinoreje predstavljalo za vse družine Nadiških dolin dobičkanosno panogo in so si z njo mogli znatno pomagati. Treba je torej na vsak način pospešiti sadjarstvo in braniti sadno drevje pred raznimi parasiti, ki najraje napadajo češnje in slive in ki so skoraj povsod bile uničene.

Nimamo kmetijskih tehnikov

Naj mimo grede povemo tudi, da so v Nadiških dolinah svojčas pridelali letno od 1500 do 2000 kvintalov češenj, od 3000 - 4500 kvintalov hrušk, od 5000 do 6000 kvintalov sliv, od 5000 do 6000 kvintalov breskev in 25.000 do 30.000 kvintalov jabolk.

V zadnjih letih se je produkcija sadja znatno zmanjšala in, če izključimo rinomirane breskve iz Ronca, prinaša sadjarstvo neznatne dohodke in zato so ljudje izgubili vsako veselje do sadovnjakov. Dostikrat se jim ne izplača sadja niti pobirati.

Potemtakem bo tudi sadjarstvo treba dvigniti na raven preteklih let, ali boljše, preurediti ga in uvesti moderne sisteme gojitve po zgledu bližnjih Brd; to ne bo težko doseči, če bodo prišli naproti z zadostnimi finančnimi sredstvi in seveda, če bodo tozadevni organi nudili tudi potrebno strokovno pomoč. V ta namen naj bi dali šolati nekaj domačih fantov v agrarne šole, da bi potem mogli

Vojmir Tedoldi

(Nadaljuje na 4. strani)

(MAKSIM GASPARI: Igre s pirhi)

VELIKA NOČ!

Prišla je pomlad in z njo Velika noč!

V naravi se spet prebupa in klije novo življenje. V belo in rdeče cvetje so se odeli naši bregovi. V srcih se zbujujajo novi upi. Prazniki ustajenja klijejo in bodrijo vse ljudi k odresujoči ljubezni.

Vsemu svetu, tudi naši skromni domačiji, vsem našim doma in po svetu razkropljenim zvoni v pozdrav na ta praznik vstajenja.

Toda mi občutimo te dneve bolj kot praznik življenja. Tistegatrpkega življenja, ki vodi skozi trpljenje v potnih kapljah utrjenega našega človeka, ko skuša ugledati košček svetlega sonca. Naš dan se je tako obrnil, da smo bolj kot romarji v velikonočni procesiji, skrušena bitja, ki gredo kot je zapisal Cankar za težkim križem na goro. Križ je simbol naše zemlje.

Tako je življenje v naših vaseh — toda v življenju so tudi praznični, sončni dnevi. Če jih še ni, bodo prav gotovo enkrat tudi za našega človeka in za našo ubogo zemljo zasijali!

Takrat, vi ki grebete v žilah tuje zemlje za črnim kruhom in vi, ki se potite na siromašnih domačih tleh za šopom trave in skopim krompirčkom, boste zaslišali zvoniti zagorske zvonove. Tedaj ne bodo zvonili v slovo, kot zvonijo dostim danes, slovesno bodo pritrkavali, kajti tudi za vas je prišel svetli dan novega življenja.

Zatorej proč mračne skrbi, up naj se v rscu vseli! S tem upom, ki naj vas zbudi in bodri, pošilja naš list vam vsem, dragi rojaki, kjerkoli živite, svoj velikonočni pozdrav!

Mali obmejni promet

Italijansko-jugoslovanska komisija za izvajanje videmskega sporazuma o malem obmejnem prometu se je sestala v Kopru in v Trstu. Proučevali so kako sestaviti pravilnik (regolament), ki regulira mali obmejni promet med Italijo in Jugoslavijo. Italijansko delegacijo vodi advokat Guido Gerin, jugoslovansko pa doktor Svetozar Todorovič.

Razpravljali so tudi o možnosti razširitve obmejnega pasu do Vidma na italijanski strani in do Ljubljane na jugoslovanski, a kot se zdi vprašanja niso rešili, ker morajo o tem odločiti višje instance: rimska in beograjska vlada. Jugoslovanske so za to, da se mali obmejni promet raztegne do osrčja Slovenije, a italijanske oblasti, kot pravijo, ne nameravajo raztegniti pasu na svojem teritoriju.

Za Furlanijo je velika škoda, da ni vključen v mali obmejni pas tudi Videm, ki je oddaljen zračno komaj 15 kilometrov od meje. Videmčani so bili vedno navezani na Zgornjo Soško, dolino, kamor so hodili na izlete skozi Štupco, Kobarid in Bovec in so se potem vračali preko Predila domov. Tudi za prebivalce Bovškega in Kobarškega je bil Videm vedno najbližje trgovsko izhodišče.

FURLANIJA NA LJUBLJANSKEM «ALPE ADRIA» VELESEJMU

Kot znano se bo vršil v Ljubljani od 11. do 20. maja obmejni mednarodni sejem «Alpe Adria», na katerem bodo razstavljali poleg domačih proizvajalcev tudi

Korošci in Furlani. To bo prvi te vrste sejem in se bo drugo leto vršil v Vidmu ali v Celovcu, kot se bodo pač dogovorili. Najbrže bo preje v Celovcu, ker v Vidmu se ne razpolagajo s primernimi prostori za sejem.

Iz Furlanije se je prijavilo že precej podjetij, ki bodo razstavljala svoje proizvode. Veliko zanimanje je posebno med malimi industrijalci in obrtniki. Najbolj zainteresirane so tvrdke, ki izdelujejo hladilne in druge naprave za gostinstvo, tovarne elektromehaničnih instrumentov, raznih števec in grelnih aparatov.

KRATKE NOVICE IZ JUGOSLAVIJE

Za 90 MILIJONOV DIN traktorjev in plugov je izvozila industrija motorjev in traktorjev iz Beograda v Indijo.

FABRIKA ELEKTROMOTORJEV «ELEKTROKOVINA» v Mariboru bo letos eksportirala za 1.100.000 dolarjev vrednosti najrazličnejših vrst elektromotorjev.

BRAZILIJA JE KUPILA V JUGOSLAVIJI okoli deset milijonov doz Sabinovega cepiva (vacina) proti otroški paralizi.

PREMIJO «OSCAR» za najboljšo filmsko risanko na svetu je prejel jugoslovanski Dušan Vukotić iz Črne gore. Film nosi naslov «NADOMEŠTEK».

MANJŠINE V ISTRI IN PREKMURJU

Priznane so jim vse pravice v vseh istancah

V Sloveniji živita dve nacionalni manjšini: madžarska in italijanska. Italijani živijo v Kopru, Piranu in drugih mestih pri morju, Madžari pa čisto na drugem koncu Slovenije, onstran Štajerske, v Prekmurju.

Obe nacionalni manjšini sta majhni skupini. Madžarov je okoli 12 tisoč, Italijanov pa nekaj nad 3 tisoč. Čeravno sta obe manjšini v Sloveniji tako majhni, jima dajejo Slovenci vse nacionalne pravice. Sedaj so v slovenskem parlamentu izglasovali postavbo, da morajo biti v krajih, kjer živijo Madžari in Italijani med Slovenci, dvojezične šole. Kaj pomenijo te dvojezične šole? V teh šolah se uči v dveh jezikih, ali slovensko-italijanski ali slovensko-madžarski. V te šole ne hodijo samo člani manjšine, ampak tudi Slovenci, ki živijo v teh krajih, pomešani z Italijani ali Madžari. Nekatere materije se učijo po italijansko, druge po slovensko. Ko končajo te dvojezične šole, znajo otroci govoriti in pisati v slovenskem in italijanskem jeziku.

Da bo bolj razumljivo kaj pomenijo dvojezične šole, «bilingue», vzemimo za primer, kako bi bilo, če bi bile dvojezične šole pri nas v videmski provinci, kjer živi v veliki večini naša nacionalna manjšina. Če bi imeli dvojezično šolo v Špetru ob Nadiži, bi morali hoditi v njo vsi domačini in še tistih nekaj italijanskih otrok raznih profesorjev, uradnikov in drugih, ki so v službi v Špetru. Nekaj ur bi se učilo po slovensko, nekaj po italijansko. Slovenski otroci bi se v prvem razredu naučili dosti več italijanščine in slo-

vensščine kot zdaj, ker bi vse razumeli, kar bi jim učitelj povedal po domače, kakor doma govorijo. Italijanski otroci pa bi se že pri šestih in sedmih letih naučili slovensščine, materinega jezika njihovih sošolcev, kar bi jim prišlo zelo prav z življenju, ker bi znali dva jezika in bi se nato z lahkoto naučili še drugih slovenskih jezikov. To bi jim prišlo zelo prav pri službah in v trgovini.

Prav je, da so Slovenci začeli z dvojezičnimi šolami. Ko bodo drugi videli, jih bodo začeli posnemati. Res je, da se bodo učitelji morali potruditi, da bodo naučili učence obeh jezikov in vseh predmetov v teh jezikih. Strah pred nacionalističnimi prikaznimi jih bo minil. Zaradi teh dvojezičnih šol bo znanje slovenskih otrok napredovalo, anučili se bodo še italijanski ali madžarski. Zaradi dvojezičnih šol ne bo noben Slovenec postal Italijan in noben Italijan Slovenec, le jezika svojega sosedu se bo povrhu svojega materinega naučil, in še spoštovati svoje sosedu se bo navadil.

Mi Slovenci videmske province smo bolj skromni in bi želeli za začetek, da bi v prvih in drugih razredih učili naše otroke v slovenskem jeziku, kako se imenujejo stvari okoli njih po italijansko in da bi dali priznanje našim materam, da imajo njihovi otroci zares pravico učiti se v njihovem materinem jeziku.

Toda kaj hočemo, strašno smo še zaostali za zamorski kraji pri nas v videmski provinci. Dolgo bomo morali še čakati, da se bo kaj, takega uresničilo tudi pri nas.

A. P.

MAZEROLE

Končno bojo le postrojil cjesto, ki peje iz doline u našo vas. Ta je takuò potrebná postrojila, de ni čudno, če se usi umikajo naši vasi. Za telikrat je «Ente Provinciale Economia Montana» nakazu za tisto djelo 13 milijonov lir, kar bo manjkalo bo pa dau stato. Provincija pa je dala 50.000 lir za gor postaviti tud u naši vasi «ambulatorio pediatrico», tuò je otroški ambulatorij.

Vas Drejan, ki leži buj visokò nad našo vasjo an ki ni še povezana z dolino, bo dobila cjesto. Cesto bojo zgradil že ljetos an bo šla skuož Preštint, od koder jo bojuj potlè naprej asfaltirali do Krožade.

Malkontento, ki se je ustvaru u tjech zadnjih ljetih med našimi ljudmi, je parmuoru oblasti (autorità), de so uzal provedimente za nam zbuojšat živjenje, a tuò ne bo zadost; korlo bo pomagat še na druge viže našim ljudem: odpraviti bi muorli «tasse», zbuojšat stanovanjske prostore, ustvarit «condizioni», de bi naši ljudje djelali ta doma an de bi se jim priznale etnične pravice.

Do donàs so videmski an cedadski «poglarvarji» samo obečevali našim vasem, dal pa niso ankuò nič al pa prav malo. Ljudje jim ne vjervajo več, zaki so jih imel samo za norcà an povàrh tega so se še špòt djelali iz njih.

IZ KANALSKE DOLINE

TRBIZ. Meseca marca je bilo v našem komunu takole demografsko gibanje: rodili so se tri otroci, umrlo je pet oseb, v komun jih je prišlo 21, iz komuna se jih je izselilo pa 30.

Rodili so se: Roberto Novak, Carlo Beritussio in Edmondo Bielli; umrli so: 92 letni Emerig Krčivoj, 22 letni Bruno Rotillo, 57 letni Claudio Petruni, 62 letni Urban Moschitz in 62 letna Eva Beltrame; poročila sta se dva para: Engelbert Moschitz z Valentino Zannier in Valerio Monego s Clelio Biasutto.

ZABNICE. Po dolgi in mučni bolezni nas je za vedno zapustil 62 letni Urban Moschitz, Još po domače. Ranki je bil zelo priljubljen med svojimi vaščani, ker je bil pošten in delaven mož. K zadnjemu počitku ga je spremila vsa vas in pokrila njegov zadnji dom z obilim cvetjem.

BELA PEČ. Ze dolgo časa govorijo, da bodo obnovili železniško zvezo z Rateče-Planico. Videmska trgovska zbornica je to že predlagala kompetentnim organom, a do konkretnega zaključka še vedno niso prišli. Iz Trbiža sicer vozi avtobus, a samo do naše vasi, potem pa ostane še precej dolga pot do prve vasi onkraj meje. Tistim, ki imajo prometna sredstva, je vseeno, a za one, ki jih nimajo, je zelo nerodno. Koliko več obmejnih prehodov bi bilo iz italijanske in jugoslovanske strani, če bi bila spet vzpostavljena železniška zveza, kot je bila pred vojno.

Postrojilo kajšne cjesto, al gor postavil kajšen ambulatorij, ali dat za lon en televizor, še ne pride rejčt, de bojo ljudje kontenti an moučal, de bojo daržal za tega al tega «poglarvarja» an hodil za njimi ku oucè za pastirjem. Zádost so zdrjeli, čeglih «poglarvarji» mislijo, de jih imajo še nimar u svoji demokristjanski «trapoli», za zastopit kaj se skriva za tisto propagando, ki jo djelajo žornalji za usak prazen nič, ki se nardi u Mažerolah.

SEBASTIAN CASSINA, star 71 ljet, je padu po štengah, kar je šu u kambro. Par padcu se je močno udaru u pet an u glavo. Zdravi se u čedadskem špitalu.

ZLATO POROKO, 50 ljet skupnega živjenja sta praznovala 75 ljetni Virgilio Cudicio (Hudič) an 70 ljetna Marija Zamparutti. Okuol njih se e na ta dan zbralo 7 sinov an hčera an douga filanevuòdou an žlahte.

čka še vedno niso prišli. Iz Trbiža sicer vozi avtobus, a samo do naše vasi, potem pa ostane še precej dolga pot do prve vasi onkraj meje. Tistim, ki imajo prometna sredstva, je vseeno, a za one, ki jih nimajo, je zelo nerodno. Koliko več obmejnih prehodov bi bilo iz italijanske in jugoslovanske strani, če bi bila spet vzpostavljena železniška zveza, kot je bila pred vojno.

OVCJA VES. Letošnjo pomlad nameravajo popraviti kolovozno pot, ki pelje v dolino Zajezero pod Montažom do Somdonjskega prelaza. Ta cesta je bila zgrajena tik pred to zadnjo vojno, a je bila potem popolnoma zapuščena. Ker je ni nihče popravljal je postala nevozna.

Popravilo te ceste bo prineslo naši vasi in vsej Kanalski dolini veliko ugodnost, ker bo povezovala Dolino Dunje z Zajezero in Kanalsko dolino. Za turiste bo ta izredno važnega pomena, ker bodo mogli na Somdonjskem prelazu uživati krasen razgled na vso Montažovo skupino, na Višarje in na Lovca.

Iz Terske doline

ADELINA KER stara 19 ljet anu Katerina Micottis stara 30 ljet, obedvje doma iz Brda, sta se prejšnji tječan precej poškodovali par avtomobilskem incidentu. Kar sta se pejale iz Viskorše pruoò duomu je auto zavoj snega, ki je zapadu u tjech dnech, požliknu ven iz cjesto. Pàrua ne se udarila zlo hudo u čelò anu na če oščepati u 15 dnech, druga pa ne se buj lahnò poškodovala anu na če oščepati u dnjem tječnu. Šofer u se ni nič naredu.

GORJANI. Venčpart naših ljudi je za tuò, de se razpusti gorjanski komun an de se priklučijo use vasi, razen Filipana, k komunu Ratinj. Flipan pa bi muoru beti priklučen Centi, zaki tja gravitira.

Učja

Tele dni so začel djelati novo pot, ki bo pejala iz vasi do mlekarne, ki stoji ne delèč od parvih hiš. Koštala bo skuazež tri milijone lir, ki jih bo dau «Ispettorato dell'Agricoltura» iz Vidma.

Prejšnjo nedejo so invital u Videm na obèd an gliedat nek film 40 otrok iz naše vasi, ki hodijo u «asilo» an u škuolu. Invital jih je «Club Innocenti», to so avtomobilisti videmske filiale znane fabrike avtomobilu «Innocenti»

Sv. Lenart Slovenov

Od prvega aprila lanskega ljeta pa do 31 marca 1962 se je u šenlenarški fari rodilo 16 otrok, umrlo je 11 ljudi, poročilo se je 21 parov. Takuò imamo u admim ljetu naravnega prirastka za 5 duš. Rodili so se an umrli teli:

V OŠNJEM rojeni: Primožič Tiziano, Primožič Nadia an Rukli Franko; umrli: Giasi Primo, mož Terliker Antonije, star 71 ljet.

V ŠKRUTOVEM rojeni: Zannini Miranda, Busolini Ersilija, Faidutti Aleksander, Skavnik Fabiola an Leonardi Giuliana; umrli: Papeš Tereza-Jakopova, stara 47 ljet; Bonissone Pietro-Kovač, mož Sidar Amalije, star

69 ljet; Zannini Josipina-Baluzova, uduova Garjup, stara 79 ljet an 6 mjescu star Faidutti Aleksander, sin Pierina.

V JAGNJEDU rojeni: Dornjak Marina an Dornjak Germana.

V GORENJI MJERSI rojeni: Qualizza Bruna; umrla pa je Simac Angelina-Balusova, uduova Paravan, stara 69 ljet.

V UTANI rojeni: Chiacigh Giuliana; umrli: Chiacigh Marjana-Kurnadova, uduova Paravan, stara 85 ljet; Chiuch Peter-Lukan, mož Chiacigh Celeste, star 60 ljet, Chiabai Pierina-Flipusnjakova, uduova Bledič, stara 74 ljet.

V SV. LENARTU rojeni: Terliker Lucija in Vizin Claudia.

V HLASTI rojeni: Tomazetič Pavla-Pia.

V HRASTOVJU rojeni: Chiuch Bruno.

V DOLENJI MJERSI rojeni: Tomazič Sergio.

V PIKONU umrli: Bernardino Vitorio-Njezni, mož Gilde Vogrič, star 69 ljet.

V KOVAČEVICI umrli: Matelič Giudita-Žvanova, ženà Florjančič Alojza, stara 76 ljet.

NOVICE IZ NADIŠKE DOLINE

Zima se je spet povrnila

Imajo ražon naši ta stari, kar pravijo «Božič par soncu, velika nuòč par ognju».

Nobedan ni čakau, de bomo nesli žegnat ojke po snegu. Glih pred očno nedejo je sneg pokriu use naše breguòve nad 300 metru visokò. Prejšnji tječan je bla takuò ljepa ura, prava pomlad, drevje je začelo poganjati popkè, zguodnje sadno drevje je varglò cvjete, ljudje so hitjel po pòoiah sadit krompir an druge kulture, potlè je pa kar čez nuòč paršla spet zima.

Od Matajurja je začeu pihat močan vjetar an sneg je padau u velikih kosih. U nekaj urah se ga je nabralo u nekatjerih krajih kar pou metra, u grape ga je naneslò pa še več. Vasi Matajur, Strmica, Mašera, Ložac, Trèmun an Gabrova u Sovodenjski dolini so ostale dva dni izolirane zavoj visokega snega, ki je zametu cjesto.

Glih takuò huduò je blo u Koziški dolini. Use vasi okuol Grmek, Hlodiča an tiste na pobočju Kolovrata, so ostale izolirane. Ljudje so si djelal pot do koljena u snegu. Avtobus, ki vozi iz Čedadu u Hlodič, Dreko an Gorenji Tarbil, ni mogù iti naprej an je muoru ostat u dolini. Tud u drugih krajih Nadiške doline je blo huduò: Črnem vrhu, Gorenjem Mersinu, Vrh, Gorenji vasi, Kalu an Zapatoku je zapadlo kuaž pou metra snega. U dostih krajih je vjetar poderu na tla električne palje an utargu žice an zatuò so u tistih vaseh ostal še brez luči.

Največ škode so utarpjel u Ruoncu. Tle si ljudje pomagajo dosti z breskvami, ki jih imajo za narbuojše u Furlaniji an jih prodajajo za dobrè soude na čedadskem an videmskem targu. Glih u tjelem tječnu so lepuò rozasto zavjetele, sadà jih je pa pokriu sneg an takuò je nizka temperatura use ožgala, de ne govorimo kaj vej je polomil težki kouter.

Škoda, ki jo je provociru ljetošnji pomladanski mraz, se bo poznala več ljet.

Temperatura je padla pod «zero». Zvan Sturmich iz Tojana par Tavorjani, oče sedmih otrok, ki je ostu ponòč zunaj, je zmaznu. Ušafal so ga drugo jutro domačini martvega u njekšnem kanalu par puojski poti.

Nekaj tajšnega, de bi imjel za veliko nuòč mraz an sneg ku o božiču, ljudje ne puomnejo. Ušafal so dosti ptic zmaznujenih u gnjezdih nad jajci! N nekatjerih krajih boju muoral usadit še enkrat krompir, zaki je mraz ožgal use poganke. Škoda je zlo velika an ljudje ne čakajo drugega kot ljepih pomladnih dni, de bojo naprej djelal na puojih djelo, ki je zastalo. Ljetos je pomlad zarjes zakasnela an zatuò boju tud parvi pardjelki zlo pozni. Naši so-

OBMEJNI PREHODI

PREHODI ČEZ OBMEJNE BLOKE. Mjesca marca je šlo skuož bloke 10.768 ljudi: 1662 iz italijanskega kraja an 9.106 iz jugoslovanskega.

Skuož Štupco pri Podbonescu jih je šlo 6.432 (865 iz italijanskega kraja an 5566 iz jugoslovanskega); skuož Učjo 360 (116 iz italijanskega an 244 iz jugoslovanskega); skuož Most na Nadiži — komun Tipana — 99 (46 iz italijanskega an 953 iz jugoslovanskega); skuož Robedišče 833 (658 iz italijanskega an 765 iz jugoslovanskega); skuož Polavo pri Čepatišèih 641 (100 iz italijanskega an 541 iz jugoslovanskega kraja); skuož Solarje pri Dreki 583 (102 iz italijanskega 481 iz jugoslovanskega kraja); skuož Klinac v Idrijski dolini 296 (66 iz italijanskega an 230 iz jugoslovanskega).

ČEDAD. Spet preti zlo hud udarec naši že takuò slabi ekonomiji: govori se, de boju muorli zaprjet fabriko od cementa u Če-

Poročili so se: Bernik Natale iz Sovodenj z Ado Zannini iz Škrutovega; Chiacig Anton z Bledič Rozo iz Utane; Cuberli Anton iz Feletto Umberto s Chiacigh Eleono iz Dolenje Mjersje; Gnesutta Duilio iz Morsano al Tagliamento z Rukin Marto iz Hrastovja; Penta Lionello iz Rima z Gošnjak Gianna iz Sv. Lenarta; Skavnik Egidio iz Hrastovja s Klinac Francesko iz Jesice; Tomasino Ernesto iz Nimis (Neme) z Vogrič Ines iz Hrubje; Faidutti Peter iz Škrutovega z Durjavič Antonijo iz Sv. Lenarta; Vatrella Rosario iz Catanzaro z Markič Ido iz Hlaste; Chiacigh Ernest iz Hrastovja s Trinko Lucijo iz Čišnjeja; Ciccone Renzo iz Occulis (Naukula pri Špetu) s Chiuch Almo iz Hrastovja; Bertarelli Giuseppe iz Milana z Vogrič Massimo iz Hlaste; Caravetta Mike iz Londona z Vogrič Palmiro iz Sv. Lenarta; Chiacigh Aldo iz Utane s Squaggin Josipino iz Milana; Terliker Mario iz Pičiča z Barbetti Anito iz Podrednjega; Baldini Antonio iz Nobde Park (Australia) z Qualizza Ano iz Sv. Lenarta; Giannasi Domenico iz Berne (Švica) z Vogrič Anito iz Hlaste; Babukhian Aran iz Bagdad (Irak) s Sibau Irmo iz Škrutovega; Lizzi Tullio iz Trsta s Sibau Ivano iz Škrutovega; Vogrič Jožef iz Sv. Lenarta z Bute-nuth Federico iz Berne (Švica); Znidarčič Jožef iz Gorenje Mjersje z Velesič Marijo iz Sv. Lenarta.

PIKON. Začel so z djeli, de boju nardil zadnji tronk cjesto, ki peje iz Čemurja u Pikon. Djelo bo nareto z državnim kontributom, ki ga dajejo za hribovske milijoracije.

USIVICA. Komun je dal u apalt djelo za postrojiti naš vodovod. Tisto djelo bo koštalo okuol dva milijona lir, ki jih bo kril stato.

ČIŠNJE. Domači ljudje se potegujejo, de bi jim zgradil cjesto, ki bi vezala vas z dolino.

larji an kljeti so že dugo prazni, zatuò nam predè slaba. Troštajmo se, de bomo imjel usaj ljepo poljetje, brez tuče an suše.

R. C.

ŠPETER SLOVENOV. Preteklo soboto se je zbral konsèj, ki je diskutiru do pounoči o zlo važnih komunskih problemih. U kratkem boju dal u apalt zidanje nove srednje šuole za prvi lot, ki znaša 45 milijonov lir, za kar bo zaprosu komun posojilo. Imenoval so revizorje kontov za ljetu 1961 za komunsko administracjòn an komunski «collegio» an sklenil uzet na djelo komunskega guardijana, zaki so brez njega že od avošta lanskega ljeta. Dali boju še dvje novi licenci za taksi, takuò de jih bo sadà šest, an napjal boju tud neon luč u use vasi.

TARPEČ. Prejšnji tječan je šu 56 ljetni Vitorijo Rakar po cjesti, ki peje iz Ažle pruoò naši vasi an tam ga je povozu njek avtomobil, ki je potlè uteku.

dadu, ki je ostala edina u usej okolici. Skupina ljudi, ki stoji bližu fabrike, je prežentalá pritožbo, češ de se čujejo oškodovane zavoj finega prahu, ki ga parnaša vjetar iz fabrike delèč okuol an se use da na hiše, drevje, kar zlo škoduje zdravju. Ta prah, po misljenju tožiteljev, ne pusti rast zelenjave an drevja an djela škodu tud zdravju ljudi an živali.

Prejšnji tječan je paršu u Čedad na kraj sodnik, de je konstaturu kulko je u resnici cementovega prahu u bližini hiš, kolikšna je škoda an kaj bo korlo ukrenit, de se ustavi dviganje prahu. Rizultat te pericije še ni zna, a troštamo se, de škoda, ki jo djelala prah, ni takuò velika, de bi muorli zaprjet fabriko.

U vaseh, od koder so doma djeluci, ki djelajo u fabriki, je tele dne veliko razburjenje an strah, de bi zgupil djelo.

I. Z. PO VASEH

ITALIJANSKE SLAVIJE

V Matajurju — stoj? Na Livku — stoj? Ne smemo čez vrh — ne smemo čez? Mikajo nas roznata slemena, da bi se sprostili tostran in onstran meje. Kaj je mar nam, kaj je mar slovenstvu, kaj je mar borcem mejna črta, mejni količi, mejni predpisi, propustnice! Kaj nam mar graničarji? Kje se ustavlja slovenstvo, kje nam zamrežijo duha? Kdo ga bo ujel? Mrtvi čakajo, živi čakajo, a sonce tone za beneške gore. V Beneški Sloveniji je advent. Ali nam pomlad odpre novih poti?

PETAR MATAJURAC

«Ja, Buoh vas štrafaj, kod ste hodil, da vas ni blo videt takuò dugo?»

«Kduò je tuò? Al si ti, Petar Matajurac? Kakupò si nas prstràšu! No, pa se malo u traucu usèd! Ki nam povjese novigà.»

«Nič se ne bom u traucu vsedu. Če ste zejni, dol u oštariju pojmo, tam vam bom ki povjedu.»

An smo šli u oštariju an smo se dol usedli an Petar Matajurac, brumen an brdàk, je takuò močno zacmoku z glažem, da so se mu vzdignile brkate muštace gor do celà, an je jau (dejal):

«Povjedu vam bom pravco (pravljico), kakuò je kralj Matajaž zbrau sudate, nabrusu sable an šu z vojskò prout Bohù...»

BUOH AN KRAJ MATJAŽ

«Veste... gaspuod Buoh je bju dau dikli kra(1)ja Matjaža adno peščico soli, dikla je z njo osolila močnih an ga dala kra(1)ju Matajažu.»

«Joj, kakuò je dobar! Ki s ložla no? je vprašu kra(1)j Matjaž.»

«Su, mu je odguorila onà.»

«Kaduò ti jo dau?»

«Buoh!»

«Tec za njim an prosi ga, da naj t je da še. Prosi ga tudi, de naj ti povjè, de kje jo je ušafu!»

An dikla je šla an je vprašala Buohà, de kje je ušafu su (sol).

Buoh ji je odguorju: «Je imam celè mregi. An dikla je tuò povjèdla kra(1)ju Matjažu an kra(1)j Matjaž se je močno razsrdju an je jau: «Kje ima Buoh breguove? Al njeso vsi breguovi muoi?»

An je začeu zbirat sudate an brusit sable an se parpraujat na uojsko prout Bohù. Buoh pa je mirno stau an mu se smejau.

Kadar je imeu vse parpravljeno, kra(1)j Matjaž je jau jezno Bohu: «Kje imaš tuoje sudate, de bomo vidli, čigavi so breguovi?»

KAKO SE RUNA S SADNIM DREVJEM PO SADITVI

Po saditvi je dobro, de drevje zalijete z vodo, posebno če ste sadil pozno na pomlad. U cajtah rata, de nekatjero drevje ne počene čeglih je blo pravilno usajeno. Tako drevje je še frišno an mu je višno manjkalo vode, de bi pognalo. U takim primjeru ga muorta izrut iz zemlje, obrjezat korenine an ga poluošt po cjeli douguosti u vodo, de se napije potrebnè mokrote. Drevo, ki je ležalo potopljeno u vodi kakih 24 ur se je napilo an potlè ga še enkrat posadite an bo sigurno lepuo pognalo.

Mlado sadno drevje potrebuje za rasti ajarja, mokroto an hranilnih sostanc, ki so u zemlji. Mokroto an ajar se daje koreninam kar se obdeluje zemljo, hranilne sostance pa z gnojem.

Sadno drevje, ki raste na trau-nikih, pašnikih al njivah muorta okuol kolobarja po saditvi okopav. Drevesni kolobar muora bit takuò velik kot je bla drevesna jama, Takuò kot drevo raste, takuò je trjeba tud drevesni kolobar širit.

An takrat je Buoh samuo mangu z očmi an hitro se je zablisknilo prvokrat od koncà do kraja sveta an je zagrmjelo takuò strašnuò, de prestrašeni Matjaževi sudatje so upili na vso muoç: «Breguovi, pokrite nas!» An breguovi so se zasul an pokrili sudate an kra(1)ja Matjaža.

Od tadà kra(1)j Matjaž pod zemljo spi z glavo naslonjeno na mizo an brada mu rase okuol mize an kadar mu zrasede trikrat se bo začela ta prava uojskà, pa ne vic prout Bohu, ma prout našim souražnikom.»

Petar Matajurac si je obrisu muštace an pili smo u čast Bohu an na zdravje kra(1)ja Matjaža! Matajurac je zvrnil bučo vina, postal dobre volje an je jau: «Še dnò bom povjedu, kakuò

Svet Tilh je uteku Veste... u starih časih gor za Črnim vrhom je bila cjerkuca svetga Tilha an vsako ljeto na praznik svetga Tilha je biu velik senjan. Na senjan je paršlò iz Ne-

PRI VODNJAKU NA VASI: gospodinje pripravljajo "ledrik."

SOCIALNA RUBRIKA

Dobrà novica za minatorje

Končno dobrà noticija tudj za minatorje, ki si služijo vsakdanji kruh v globokih belgijskih karbonovih minierah: Senat je odobrill zakon, ki zasigura minatorjem, ki so zboleli za silikozo v Belgiji, vso «assistenzo» in penzijo.

Kot vemo, do sedaj niso v Belgiji priznavali silikozo za profes-

sjonalno bolezen, čeglih ta zade-ne venčpart minatorjev, ki delajo dosti let v minieri v karbonovem prahu. Zaki boine minatorje niso smatrali za invalide, so bili ti primorani še naprej delati, da bi prišli do penzije, kar jih je seveda predčasno spravilo na drugi svet. Sedaj bo ta bolezen priznana za profesionalno in bodo bolni minatorji lahko zapustili delo, se zdravili in udobivali penzijo ali «sussidie» v Italiji, kot vsi drugi delavci.

Naši emigranti hodijo največ v Belgijo v miniere karbona in vemo koliko jih je že umrlo v teh zadnjih letih zavoji silikoze, koliko se jih zdravi po raznih sanatorjih in koliko jih boleha doma brez nobene penzije ali podpore.

Novi zakon, ki ga bo v kratkem sprejela in potrdila tudi poslanska zbornica (Camera dei Deputati), bo podaljšal dostim minatorjem življenje, zaki jim bo dana možnost, da se bodo pravčasno zdravili.

Z AVTOBUSOM NA DELO V GERMANIJO

Nemški imprezar, ki je prišel še tam pozimi v naše kraje iskat delavce, je sedaj poslal posebno korjero, da jih je odpeljala v Germanijo na delo. Dosti delavcev je šlo iz Idrijske doline in iz čedadske okolice. Avtobusi bodo spet prišli iskat druge delavce po velikonočnih praznikih. Poleti, ko bodo imeli «ferie», in v pozni jeseni, ko bodo končali delo, jih bodo podjetja pripeljala spet v avtobusi domov. Nemci, ki hodijo na izlete v Furlanijo, vedno povprašujejo po delavcih, ker jih tam ni zadost.

ZANASE gospodinje

NAŠIM GOSPODINJAM PO. VEMO, de glaš na bo počiu, če u lijejo noter vroče, če glaš stoji na mokri cunji al pa, de se u glaš dene adnò žlico;

de se odženè duh po frišni farbi iz zaparih prastoru takuò, de se tam postavi kandla vodè an blizu tiste, un adnò malo skledo, no mar amonijake. Tuo je trjeba usako uro menjat.

diške doline, iz Rječanja an tud gor z Unijskega (Kobariškega) use puno (1)judi, ne le za počastit svetga Tilha, ma tud za se napit dobrega vina, ki vasniki so parneli prodajat gor za cjerku. An se naješ kolaču, ki jih kolačarke parneso iz vsjih dolin.

Za to parložnost ranik mežnar Arnej Podkoritnik je muoru lepuo pomest cjerku, pajčvine an oprat an obrisat svetga Tilha. Pa pji (kip) svetga Tilha je biu zlo star an trhljuu takuò, de adno ljeto, kadar ga je brisu, mu je odletjela glavà, padla dol na tla an šla na kosè. Arnej se je parjeu za lasi an je jau: «Jezus, parpomajte! Ki bo z mano jutre? Ki porečè fàmoštar? Ki stòrjo z mano (1)judje?»

Ves obupan leti dol u vas, de povje fàmoštru, pa po pot grede sreča adnega petjarja (berača), ki je biu močno podoban svetmu Tilhu. Hitro mu pride u pamet adnà dobra misu an: «Nunac», mu je reku, «če vi mi stuòrte adnò veliko dobruoto, jutre vičèr jest vam dam moke, kar je bote mogu nest an pit an jest trkàj, ki bote teu.»

«O, muoj Jezus», je jau petjar, «od menè tajšna sreča? Niku po. vejte za dobruoto, ki vam imam stuort.»

(nadaljuje)

SLOVENSKI DUHOVNICI V VASEH KRNAHTSKE DOLINE

V prejšnjih številkah «Matajurja» smo pisali o slovenskem vikarjatu v Viskorši, delo prof. Petra Bertolla iz Nem, v katerem je bilo dokazano, da so imele slovenske vasi nad Nemami vse skozi do konca 19. stoletja izključno slovenske duhovnike ali da so poznali slovenski jezik. To je bilo potrebno, da so lahko vršili svojo službo med verniki. Tu spodaj objavljamo seznam vseh duhovnikov, ki so pastirovali v Viskorši, od leta 1691 da po 1907. Zanimiva je ugotovitev, da so skoraj vsi Slovenci ali iz sosednjih furlanskih krajev.

Iz župnijskih arhivov je razvidno, da je bil prvi vikar v Viskorši Jožef Biasutti (Blazut), ki je bil doma iz iste vasi, služboval je v domači vasi 21 let in sicer od 1691 do 1712. Za njim je prišel vikar Valentin Tomažin (Tomasino) iz sosednje vasi Brezje, ki je pastiroval od leta 1712 do 1713; od leta 1713 do 1735 je bil za vikarja spet domačin iz zaselka Debeleža Peter Debelež; od leta 1735 pa do leta 1742 Karel Medved iz Kobarida; od 1742 do 1745 Sebastian Comelli iz Torlana ob vходу Krnahtske doline; od 1745 do 1757 Ivan Pisk iz Kanala ob Soči; od 1757 do 1773 Sebastian Peterin doma iz Lučnika pri Gorici;

BERITE AN STORITE
DRUGIM PREBIRATI
MATAJUR

od leta 1773 do 1781 spet domačin iz Viskorše Peter Debelež; od 1781 do 1788 duhovnik Štefan Borjanc (Boreaniz) iz Mažerol pri Tavorjani; od 1788 do 1791 je spet imenovan zan vikarja domačin Pavel Debelež doma iz zaselka Debeleži; od 1791 do 1826 je služboval Tomaž Kusič iz Sediglov pri Centi; od 1826 do 1828 Janez Krsnik Bobbera iz sosednje vasi Brdo v Terski dolini; od 1831 do 1844 Giuseppe Fattori iz Ričulja (Rizzolo) pri Reani; od 1844 do 1847 Ivan Cerik iz Čenebole nad Fojdo; od 1847 do 1850 Matija Ceschia iz Nem; od 1850 do 1859 Valentin Kavčič iz Prepotišč v Idrijski dolini; od 1859 do 1881 Francišek Fajdutti iz Čenebole pri Fojdi; od 1881 do 1882 Jožef Zanitti iz Gorjanov; od 1882 do 1888 Peter Zanitti iz Čente; od 188 do 1898 Valentin Cufolo (Kofol) iz Platišč; od leta 1898 do 1904 Anton Fant iz Kvasa (Qualso); od 1904 do 1907 Jakob Lovo iz Zavrha; za njim pa je prišel Alojz Fajdutti iz Čedada, ki je tudi znal slovenski.

Tem so sledili Peter Bertolla iz Nem, Jakob Comelli, Alojz Fajdutti, Emil Causero, Dominik Romano, Jožef Rojatti, sedaj pa župnuje g. Costanjeviz iz Iplisa blizu Čedada. Od leta 1913 dalje so bili nameščeni duhovniki, ki niso poznali jezika vernikov in se tudi niso potrudili, da bi se ga vsaj za silo naučili.

S tem, da so namestili italijanske duhovnike, je izginila tudi slovenska molitev, po slovensko molijo po hišah le par molitev, ki so se ohranile iz roda v rod in to ob prilikah, ko «uärjejo» mrtvega in ob «sedminah», ki je še pri nekaterih družinah v navadi.

NA KRATKO POVEDANO

TIPANA. V naši vasi se organizirajo, de bojo s kontributom od stata zgradil kooperativni hljeu. Dobrà part živinorejceju je že dala svoj pristanek. Postaviti bi ga muorli v Gorenjem borku.

KRAVAR. Ni dugo od tega, de so tud u naši vasi odpril novo butigo u tikeri prodajajo malo usegà. Prej smo muorli hodit djelat spežo u Zamir.

AHTEN. Začel so z djeli, de bojo asfaltiral zadnji tronk cje-ste, ki gre od naše vasi u Neme.

PROSNID. Skoraj polovica naših ljudi je na djelu v Germaniji. Dosti družin se je izselilo tja za nimar.

DREKA

Vodovodj (acquedotti) u Obrankih, Mališčih an Blisku so postrojèni, sadà bojo sistemati pa še vodne rezervuarje, od koder je napejana voda u posamezne vasi. Za to djelo bo poskrbelo «Ente Provinciale Economia Montana» iz Vidma an bo koštalo 700.000 lir.

Še drugi problem bi korlo rešit: popraviti cesto, ki gre skuoz dreški blok u Jugoslavijo. Če bi bla ta cješta u dobrem stanju, bi lahko šli ljudje čez mejo na Kolovrat z avtomobilom an takuò bi naši kraji no malo oživjeli.

IBANA. Komun je skleno dat djelat prožet za sistemirat an pavimentirat cješto Ibana-Stari Mlin geometru Comisu iz Čedada. Tisto djelo bo koštalo čez 50 milijonov lir an komun bo nardiu «mutuo» par «Cassa Depositi e Prestiti». Tud druge cješte, posebno tiste u gorskih vaseh, bo korlo postrojiti. Za tiste bojo odprli kantir.

TARČET. Ministrstvo za agrikolturo je dodelilo naši mlekarni 1.200.000 lir za sistemirat vaške poti. Komun pa je uzeu par «Cassa Depositi e Prestiti» 9 milijonov lir posojila za postrojiti šuolo.

mali oglasi

KANADSKI SLOVENEK srednjih let (pokrajina Oontario) bi rad spoznal mlado deklè. Resne ponude poslati na redakcijo pod geslom «Kanada» pri «MATAJUR», Via Vittorio Veneto, 32/1 - Udine.

Odgovorni urednik: VOJMIR TEDOLDI
Dovoljenje videmskega Tribunalja n. 47
Tipografia G. Missio - Udine

Pravkar so izdali v
Ljubljani v zbirki
KONDOR tretji
ponatis nam priljublje-
nega romana

FRANCETA BEVKA:

KAPLAN MARTIN
ČEDERMAC

Naročite ga lahko pri naši
redakciji.

Un problema di primissimo piano

LO SFRUTTAMENTO DELLE NOSTRE RISORSE IDRICHE

Tujina osvaja mlade in odrasle

L'energia scende in pianura - Un irrisorio contributo degli enti elettrici al Comune di Resia. Nessuno ha provveduto a creare da noi delle industrie - I nostri operai devono soltanto emigrare

I NOSTRI COMUNI HANNO IL DOVERE DI INTERVENIRE

Il problema che trattiamo non è di oggi: è più che decennale. E' il «problema della montagna», quindi di primissimo piano e che lo si potrebbe definire con maggiore esattezza denominandolo «problema dello sfruttamento delle acque di montagna».

Circa questo problema, a suo tempo il Parlamento approvò una legge con la quale obbligava gli enti costruttori e proprietari di centrali elettriche a versare ai Comuni rivieraschi, qualora l'energia venisse impiegata oltre il 15° chilometro dai loro confini, una quota in danaro (1300 lire per KW di potenza media) oppure in natura (elargizione di energia). A rigor di tale legge, i Comuni di montagna con i tributi incamerati avrebbero, col tempo, potuto sistemare in buona parte le loro economie oltreché dare un volto industriale o quasi alle loro zone depresse. Ciò che, purtroppo, non si è verificato a danno dei Comuni stessi e delle rispettive popolazioni.

E' in questi ultimi giorni che la Giunta Provinciale Amministrativa di Udine si è interessata nuovamente del problema approvando il regolamento, stilato dai Comuni interessati costituenti i vari Consorzi dei Bacini Imbriferi Montani (BIM) ancora il 2 novembre 1961, relativo alla utilizzazione sul complessivo, del 30 per cento dei sovraccanoni idroelettrici a scopi industriali; vorremmo augurarci che tale interessamento giovasse a qualcosa.

Di centrali elettriche, nella zona da noi considerata, ne esistono: due nella Val Torre (Krosis e Vedronza); una nella Val Cornapo (Torlano); una nella Val Resia (Lischiazze) e tre nella Val

Canale (Weissenfels, Tarvisio e Cave del Predil).

Questo sta, innanzitutto, a dimostrare che dopo la regione carnica, la maggior produttrice di energia elettrica è la nostra zona.

Ora si può precisare che le centrali di Crosis e di Vedronza sono di proprietà della SFE (Società Friulana di Elettricità) e così dicasi di quella di Lischiazze in Val Resia ove è in progettazione una seconda grande centrale. La SFE è però tenuta a pagare i sovraccanoni soltanto per la centrale di Lischiazze in quanto le altre due sono ubicate in zona industrializzata e precisamente nel Tarcentino dove, tra l'altro, esiste il Cascamificio di Bulfons che trae l'energia elettrica dalla centrale della Val Torre, che ha una maestranza oscillante tra le 1000 e le 1500 unità e che si è sempre guardato — ed è qui che la cosa si fa seria e merita rilevarla — di assumere personale, sia maschile che femminile, di lingua slava residente nella Val Torre dove appunto la società ha modo di assicurarsi rilevanti profitti.

Il BIM carnico

Circa i sovraccanoni elettrici dovuti pagare al Comune di Resia dalla SFE, o meglio dalla sua matrice: la SADE (Società Adriatica di Elettricità), a parte il mancato impiego anche qui, nella centrale, di personale locale, il Comune di Resia non ha ricevuto che un irrisorio acconto e anche questo trattenuto dal Consorzio del BIM della Carnia quale contributo al fondo per la costruzione, già avvenuta in Tolmezzo, della lussuosa sede della Comunità Carnica.

Era proprio necessario che la Comunità Carnica trattenesse al Comune di Resia — il più misero e ultradepresso della zona montana, privo perfino di una bottega artigiana, di una segheria e di una qualsiasi industria — quell'insignificante «quit?». Certo che no. Tanto più che Resia non gravita affatto, economicamente, sulla capitale carnica.

La centrale di Torlano, alimentata dalle acque del Cornapo, è di proprietà del complesso siderurgico Bertoli che nel capoluogo occupa normalmente un migliaio di operai e tecnici. Anche i Bertoli si sono comportati e si comportano, suppergiù, in maniera contributiva, come gli altri enti che traggono dallo sfruttamento delle nostre acque l'energia sufficiente per mandare avanti e far comunque prosperare le loro industrie; e anch'essi sembra hanno evitato ed evitano di assumere operai della zona dove le acque vengono sfruttate, e in particolare dei paesi abitati da popolazione di lingua slava del Comune di Taipana; operai ai quali, purtroppo, non rimane aperta che la dura e dolorosa strada dell'emigrazione!

Ben venga la nazionalizzazione

Non è a dire che anche nelle altre zone della cerchia alpina, Val Canale compresa, per quanto riguarda i sovraccanoni dovuti dalle società concessionarie, la situazione non è dissimile.

Concludendo, effettivamente, finora le varie società elettriche e industriali non hanno fatto altro che i propri comodi, se così si può dire, in quanto esse hanno, salvo rarissime eccezioni, puntato unicamente a sfruttare al massimo le risorse idriche della nostra montagna senza provvedere non solo a far onore alla legge che

in principio abbiamo citata, ma nemmeno a qualsiasi altro genere di contropartita e nemmeno di dar lavoro ai nostri operai come se essi non avessero diritto, al pari degli altri, di occuparsi, onde poter vivere, in una fabbrica italiana.

Così non dovrebbe durare, non può durare.

E ben venga, e il più presto possibile, la «nazionalizzazione» che il nuovo Governo Fanfani ha incluso nel suo programma e che il Parlamento ha convalidato.

Senza dubbio con la «nazionalizzazione» molte cose da noi, e anche altrove dovranno cambiare in meglio; e forse da quel momento avrà realmente inizio la auspicata rinascita economica delle nostre terre. Rinascita che non può non essere abbinata ad una vera giustizia sociale, a cominciare dalla fine della discriminazione, ai nostri danni, nell'assunzione di

personale nelle industrie.

E' infatti vergognoso, antisociale e antiumano, che ai nostri lavoratori venga preclusa la possibilità di entrare in una fabbrica del Friuli, com'è biasimevole, riteniamo, il mancato interessamento, da parte di chi di dovere, per impedire tale discriminazione.

Per intanto, in attesa che la «nazionalizzazione» dell'energia elettrica divenga un fatto compiuto, anche in considerazione dell'alto contributo dato dalle nostre risorse idriche (12 per cento), ci permettiamo consigliare le amministrazioni comunali interessate ad anticipare i tempi con il promuovere azioni intese a risolvere, per intanto, almeno i problemi più urgenti e tra questi, per primi, quello del sovraccanone e dell'assunzione di nostre maestranze, in giusta proporzione, appunto alle nostre risorse idriche.

VAL TORRE: La cascata della centrale elettrica di Crosis
Slap hidrocentrale ob vohodu slikovite TERSKE DOLINE

NADALJUJE IZ PRVE STRANI

Za ekonomski dvig...

doma voditi eventuelle sadjarske zadruge in učiti kako se pravilno in po najnovejših metodah goji sadno drevje, da je rentabilno.

V vseh sedmih kmunih Nadiškega bazena (Bacino del Natison) razpolagamo samo z enim kmetijskim strokovnjakom in ta je mladi in podjetni dr. Hvalica, ki mu je uspelo ustanoviti vaški kmetijski konzorcij, v katerega so vključeni vsi domači kmetje. Skoraj vse kmečko delo opravljajo v Brnasu kolektivno, nabavili so kolektivno vse kmetijske stroje (kosilnice, malatiline, traktorje itd.) in to se dobro pozna v vsej domači ekonomiji. Dolenji Brnas lahko rečemo, da skoraj ne pozna emigracije. Evo kaj pomeni razpolagati z domačim strokovnjakom!

Potrebovali bi tudi, da se postavi v Nadiški dolini center za zbiranje in konzerviranje sadja in da se zgradi poleg tega tudi fabrika za predelavo tega v marmelado in sokove, kot so v Južni Tirolski, v Emiliji in v Južni Italiji. Tako ne bi bilo našim kmetom potrebno ponujati pod ceno sadja na čedadskem trgu, bi ga gojili z večjim veseljem in fabrika bi lahko zaposlila večje število delavcev obeh spolov.

Država, ki je potom I.R.I. (Istituto Ricostruzione Industriale) potrošila stotine in stotine milijard za industrializirati pasivne kraje (fabrike CIRIO, ki so bile popolnoma uničene med vojno, so obnovili z državnimi sredstvi), bi lahko izvedla tudi načrt, o katerem sanjajo že dosti let vsi kmetje Nadiške doline, da bi se uresničili.

Za zaključek moramo dodati še to, da je potrebno izboljšati cestno mrežo in s tem dati izoliranim dolinam možnost, da bi bile medsebojno povezane, in v prvi vrsti naj se takoj zgradijo ceste, ki bi

povezovala Koziško s Sovodenjsko dolino in Idrijsko s Senlenarško. Tudi na to važno vprašanje se bomo povrnili v prihodnje.

v. t.

Pasqua!

Siamo a Pasqua, la benvenuta!

Non è per consuetudine che, in questa circostanza, rivolgiamo espressioni d'augurio alle nostre popolazioni ed a quanti, dei nostri conterranei, si trovano — spinti, purtroppo, da ragioni che il nostro foglio ha più volte denunciato e che continuerà a denunciare: miseria, mancanza di lavoro, negligenza da parte degli Enti responsabili eccetera — sparsi lungo le vie del mondo; ma è, soprattutto, perché in questa circostanza desideriamo far meglio sentire la nostra voce e così sentirci vieppiù uniti a tutti i nostri fratelli; voce che vorremmo assumesse il carattere di un richiamo fraterno, inteso a creare uno spirito nuovo, di propositi, e di lotta ideale in difesa dei sacrosanti diritti etnici, economici e sociali, nelle nostre trascurate popolazioni.

A tutti, pertanto, dentro e fuori i confini, ben giunga ancora una volta l'augurio di una festività pasquale, la più lieta e felice, da parte del nostro foglio che ancora una volta vuole assicurare tutti i suoi amici che non verrà mai meno al suo proposito: di continuare cioè a lottare, senza tentennamenti e timori di sorta, per la rinascita delle nostre valli e la difesa delle nostre popolazioni.

Auguri e auguri, dunque, a tutti; e buona fortuna!

POMLADANSKI MEDNARODNI SEJEM OBMEJNIH POKRAJIN

“ALPE - ADRIA”

FIERA INTERNAZIONALE DELLE PROVINCE DI CONFINE

LJUBLJANA: 11-20 - V - 1962 na Gospodarskem razstavišču nel Palazzo delle Esposizioni

vaš čas pridobi VSO svojo vrednost!

sodalciudine

UDINE
Via Chiasso, 1
Tel. 94551 - 2 - 3

BC KB

BANCA DI CREDITO DI TRIESTE

S. p. A. - Capitale Sociale L. 600.000.000

TRŽAŠKA KREDITNA BANKA

GLAVNICA LIR 600.000.000

TRST - ULICA FABIO FILZI N. 10 - TRIESTE

TELEFON N. 38-101 / 38-045 - INDIRIZZO TELEGRAFICO BRZOJAVNI NASLOV: BANKRED